

Események függetlensége (4. előadás)

Az $A, B \in \mathcal{A}$ események **függetlenek**, ha

$$\mathbb{P}(A \cap B) = \mathbb{P}(A) \cdot \mathbb{P}(B),$$

vagyis **a metszet valószínűsége a valószínűségek szorzata**.

Események függetlensége (4. előadás)

Az $A, B \in \mathcal{A}$ események **függetlenek**, ha

$$\mathbb{P}(A \cap B) = \mathbb{P}(A) \cdot \mathbb{P}(B),$$

vagyis **a metszet valószínűsége a valószínűségek szorzata**.

Több eseménynél tetszőleges részhalmazra teljesülnie kell ennek a tulajdonságnak.

Az $A_1, A_2, \dots \in \mathcal{A}$ események **függetlenek**, ha tetszőleges $k \geq 1$ és $1 \leq i_1 < i_2 < \dots < i_k \leq n$ számokra

$$\mathbb{P}(A_{i_1} \cap A_{i_2} \cap \dots \cap A_{i_k}) = \mathbb{P}(A_{i_1})\mathbb{P}(A_{i_2}) \dots \mathbb{P}(A_{i_k}).$$

Binomiális eloszlás: példa

Egy munkahelyi csapatban **hatan** dolgoznak együtt.

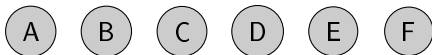
Tegyük fel, hogy egy tetszőleges napon **egymástól függetlenül** mindannyian **$p = 0,03$** valószínűséggel **hiányoznak**.

Mennyi a valószínűsége, hogy egy munkanapon **pontosan ketten hiányoznak a csapatból?**

Binomiális eloszlás: példa

Egy munkahelyi csapatban **hatan** dolgoznak együtt.
Tegyük fel, hogy egy tetszőleges napon **egymástól függetlenül**
mindannyian $p = 0,03$ valószínűséggel **hiányoznak**.

Mennyi a valószínűsége, hogy egy munkanapon
pontosan ketten hiányoznak a csapatból?

néhány jó lehetőség és a valószínűsége:

0,03	0,03	0,97	0,97	0,97	0,97
0,03	0,97	0,03	0,97	0,97	0,97
0,03	0,97	0,97	0,03	0,97	0,97

...

0,97	0,03	0,03	0,97	0,97	0,97
------	------	------	------	------	------

...

0,97	0,97	0,97	0,97	0,03	0,03
------	------	------	------	------	------

$$\rightarrow 0,03^2 \cdot 0,97^4$$

$$\rightarrow 0,03^2 \cdot 0,97^4$$

$$\rightarrow 0,03^2 \cdot 0,97^4$$

$$\rightarrow 0,03^2 \cdot 0,97^4$$

$$\rightarrow 0,03^2 \cdot 0,97^4$$

szorzás

Binomiális eloszlás: példa

Egy munkahelyi csapatban **hatan** dolgoznak együtt.
Tegyük fel, hogy egy tetszőleges napon **egymástól függetlenül**
mindannyian **$p = 0,03$** valószínűséggel **hiányoznak**.

Mennyi a valószínűsége, hogy egy munkanapon
pontosan ketten hiányoznak a csapatból?

$$\begin{array}{|c|c|c|c|c|c|} \hline 0,97 & 0,03 & 0,03 & 0,97 & 0,97 & 0,97 \\ \hline \end{array} \rightarrow 0,03^2 \cdot 0,97^4$$

a jó lehetőségek száma, azaz
hányféleképpen választhatjuk ki a két hiányzót:

egy jó lehetőség valószínűsége:

tehát a valószínűség:

Binomiális eloszlás: példa

Egy munkahelyi csapatban **hatan** dolgoznak együtt.
Tegyük fel, hogy egy tetszőleges napon **egymástól függetlenül**
mindannyian $p = 0,03$ valószínűséggel **hiányoznak**.

Mennyi a valószínűsége, hogy egy munkanapon
pontosan ketten hiányoznak a csapatból?

$$\boxed{0,97} \boxed{0,03} \boxed{0,03} \boxed{0,97} \boxed{0,97} \boxed{0,97} \rightarrow 0,03^2 \cdot 0,97^4$$

a jó lehetőségek száma, azaz
hányféleképpen választhatjuk ki a két hiányzót: $\binom{6}{2}$

egy jó lehetőség valószínűsége: $0,03^2 \cdot 0,97^4$

tehát a valószínűség:

$$\mathbb{P}(\text{pontosan két hiányzó}) = \binom{6}{2} \cdot 0,03^2 \cdot 0,97^4 = 1,2\%.$$

Binomiális eloszlás

- n független kísérletet végzünk;
- mindegyik p valószínűséggel sikerül;
- X a sikeres kísérletek száma.

Például:

- Visszatevéses mintavétel, n húzás, p a fekete golyók aránya.
- Egy felmérésben $n = 1500$ embert kérdezőnk meg, egy adott kérdésre mindenki egymástól függetlenül $p = 0,8$ valószínűséggel válaszol. A válaszok száma binomiális eloszlású.
- Egy biztosító $n = 60000$ ügyfelének mindegyike egymástól függetlenül $p = 0,0001$ valószínűséggel okoz balesetet egy adott évben. A balesetet okozó ügyfelek száma binomiális eloszlású.
- Tegyük fel, hogy a nyár $n = 92$ napjának mindegyikén egymástól függetlenül $p = 0,02$ valószínűséggel lesz jégeső egy adott helyen. A nyári jégesős napok száma binomiális eloszlású.

Binomiális eloszlás

- **n független** kísérletet végzünk;
- mindegyik **p valószínűséggel** sikerül;
- X a sikeres kísérletek száma.

Mennyi a valószínűsége, hogy **pontosan k kísérlet sikerül**, azaz $X = k$? Ahogyan a korábbi példában láttuk:

- A jó lehetőségek száma, azaz hányféleképpen választhatjuk ki, hogy melyik k kísérlet sikeres: $\binom{n}{k}$.
- Egy jó lehetőség valószínűsége: $p^k(1 - p)^{n-k}$, hiszen a kísérletek függetlenek, ezért az együttes bekövetkezés (metszet) valószínűsége a valószínűségek szorzata, és k kísérlet sikerül, a többi $n - k$ nem.
- Mivel minden jó lehetőség ugyanolyan valószínű, az $X = k$ valószínűsége a lehetőségek számának és egy lehetőség valószínűségének szorzata:

$$\mathbb{P}(X = k) = \binom{n}{k} p^k (1 - p)^{n-k} \quad (k = 0, 1, \dots, n).$$

Binomiális eloszlás: definíció

- n független kísérletet végzünk;
- mindegyik p valószínűséggel sikerül;
- X a sikeres kísérletek száma.

Az X valószínűségi változó **binomiális eloszlású** n renddel és p paraméterrel, ha lehetséges értékei:

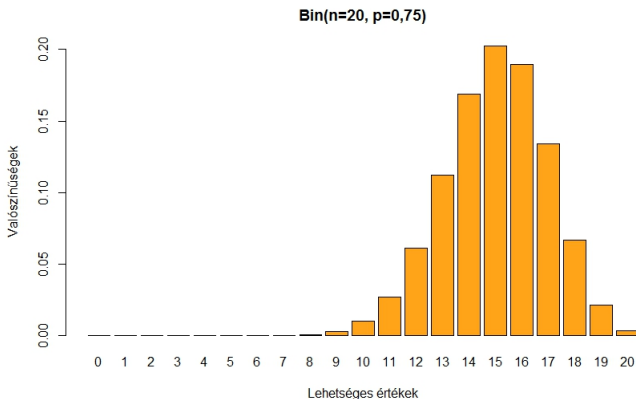
$$0, 1, 2, \dots, n,$$

és minden $0 \leq k \leq n$ egészre

$$\mathbb{P}(X = k) = \binom{n}{k} p^k (1 - p)^{n-k}.$$

($n \geq 1$ egész, $0 < p < 1$.) Jelölés: $\text{Bin}(n, p)$.

Példa: binomiális eloszlás

Binomiális eloszlás, $n = 20$, $p = 0,75$. Vízszintes tengely: lehetséges értékek, azaz $k = 0, 1, \dots, 20$, oszlopok magassága: a $\mathbb{P}(X = k)$ valószínűségek.

Példa: binomiális eloszlás

Egy felmérésben $n = 1500$ embert kérdezzük meg. Egy adott kérdésre minden résztvevő **egymástól függetlenül** $p = 0,8$ valószínűséggel válaszol. Jelölje X , hogy hányan válaszoltak erre a kérdésre. Ekkor

- X **binomiális eloszlású** $n = 1500$ renddel és $p = 0,8$ paraméterrel.
- Tetszőleges $0 \leq k \leq 1500$ esetén

$$\begin{aligned}\mathbb{P}(k \text{ válasz}) &= \mathbb{P}(X = k) = \binom{n}{k} p^k (1-p)^{n-k} = \\ &= \binom{1500}{k} 0,8^k \cdot 0,2^{1500-k}.\end{aligned}$$

- Például annak valószínűsége, hogy pontosan $k = 1200$ -an válaszolnak a kérdésre:

$$\mathbb{P}(1200 \text{ válasz}) = \mathbb{P}(X = 1200) = \binom{1500}{1200} 0,8^{1200} \cdot 0,2^{300} = 2,57\%.$$

A binomiális eloszlás várható értéke és szórása

Ha az X valószínűségi változó **binomiális eloszlású** n renddel és p paraméterrel, azaz

$$\mathbb{P}(X = k) = \binom{n}{k} p^k (1 - p)^{n-k} \quad (k = 0, 1, \dots, n),$$

akkor X **várható értéke**, illetve **szórása**:

$$\mathbb{E}(X) = np; \quad D(X) = \sqrt{np(1 - p)}.$$

Példa: binomiális eloszlás

Egy felmérésben $n = 1500$ embert kérdezőnk meg. Egy adott kérdésre minden résztvevő **egymástól függetlenül** $p = 0,8$ valószínűséggel válaszol. Jelölje X , hogy hányan válaszoltak erre a kérdésre. Ekkor

- A válaszadók számának **várható értéke**:

$$\mathbb{E}(X) = np = 1500 \cdot 0,8 = \mathbf{1200}.$$

- A válaszadó számának **szórása**:

$$D(X) = \sqrt{np(1-p)} = \sqrt{1500 \cdot 0,8 \cdot 0,2} = \mathbf{15,5}.$$

A binomiális eloszlás közelítése

Tegyük fel, hogy egy biztosító $n = 100000$ ügyfelének mindegyike egy év alatt egymástól függetlenül $p = 0,0001$ valószínűséggel okoz balesetet. A balesetet okozó ügyfelek számának (ezt jelöljük X -szel) **várható értéke**:

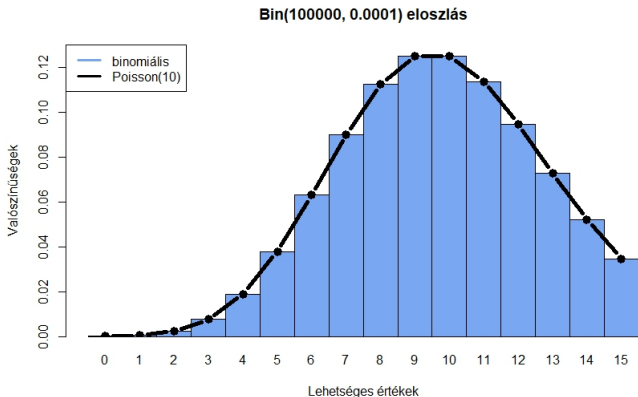
$$\mathbb{E}(X) = np = 100000 \cdot 0,0001 = \mathbf{10}.$$

Annak valószínűsége, hogy **pontosan k ügyfél okoz balesetet**:

$$\begin{aligned}\mathbb{P}(X = k) &= \binom{100000}{k} \cdot 0,0001^k \cdot 0,9999^{100000-k} = \\ &= \frac{100000 \cdot 99999 \cdot \dots \cdot (100001 - k)}{k!} \cdot 0,0001^k \cdot 0,9999^{100000-k} \approx \\ &\approx \frac{100000^k \cdot 0,0001^k}{k!} \left(1 - \frac{10}{100000}\right)^{100000} \approx \frac{10^k}{k!} e^{-10},\end{aligned}$$

felhasználva, hogy $\lim_{n \rightarrow \infty} \left(1 - \frac{x}{n}\right)^n = e^{-x}$ tetszőleges $x > 0$ -ra.

A binomiális eloszlás közelítése

Binomiális eloszlás $n = 100000$ renddel és $p = 0,0001$ paraméterrel (vízszintes tengely: k , oszlopok magassága: $\mathbb{P}(X = k)$).

Feketével a $\frac{10^k}{k!} e^{-10}$ függvény (ez lesz a Poisson(10)-eloszlás).

Poisson-eloszlás: definíció

- ha n független kísérletből mindegyik p valószínűséggel sikeres, ahol n „nagy” és p „kicsi”: $\lambda = np$ a sikeres kísérletek számának várható értéke;
- annak valószínűsége, hogy pontosan k kísérlet sikeres, $\frac{\lambda^k}{k!}e^{-\lambda}$ -val közelíthető (a számolás és az ábra alapján);
- ez a gyakran használt Poisson-eloszlás **ritkán bekövetkező események számának** modellezésére;
- ha a két esemény (például földrengés) között eltelt idők független, exponenciális eloszlásúak, akkor az adott idő alatt bekövetkező események száma Poisson-eloszlású.

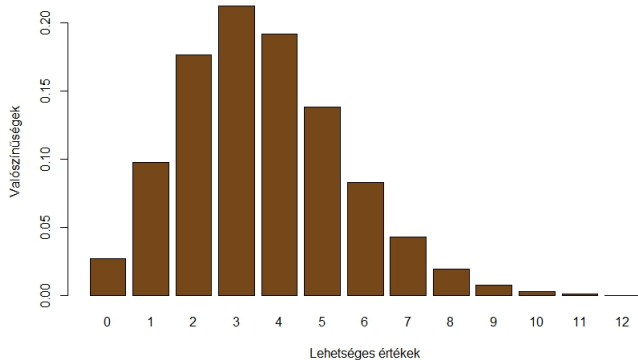
Legyen $\lambda > 0$. Az X valószínűségi változó λ **paraméterű Poisson-eloszlású**, ha lehetséges értékei:

$$k = 0, 1, 2, \dots, \text{ és ekkor } \mathbb{P}(X = k) = \frac{\lambda^k}{k!}e^{-\lambda}.$$

A λ paraméterű Poisson-eloszlás **várható értéke** és **szórása**:

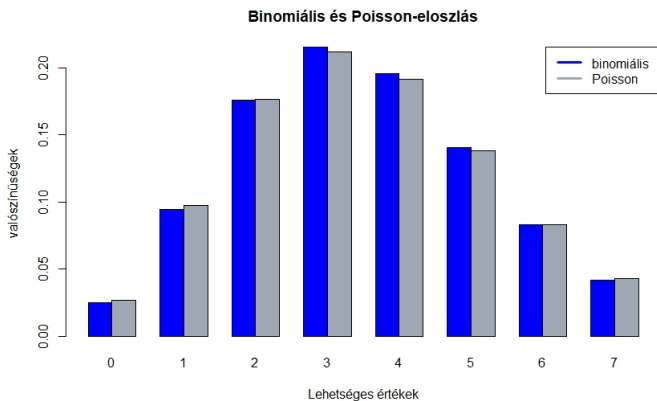
$$\mathbb{E}(X) = \lambda; \quad \mathbb{D}(X) = \sqrt{\lambda}.$$

Példa: Poisson-eloszlás

Poisson-eloszlás, $\lambda = 3,61$, $k = 12$ -ig

A Poisson-eloszlás és binomiális eloszlás kapcsolata

A binomiális eloszlás $n = 92$ renddel és $p = 0,0392$ paraméterrel, illetve a Poisson-eloszlás $\lambda = np = 3,61$ paraméterrel

Poisson-eloszlás: példa

Az X valószínűségi változó λ **paraméterű Poisson-eloszlású**, ha lehetséges értékei:

$$k = 0, 1, 2, \dots, \text{ és ekkor } \mathbb{P}(X = k) = \frac{\lambda^k}{k!} e^{-\lambda}.$$

A λ paraméterű Poisson-eloszlás **várható értéke** és **szórása**:

$$\mathbb{E}(X) = \lambda; \quad \mathbb{D}(X) = \sqrt{\lambda}.$$

Példa. Tegyük fel, hogy egy városban az egy nap alatt bekövetkező autóbalesetek száma Poisson-eloszlású, és **várható értéke 3,61**. Ekkor az egy nap alatt bekövetkező autóbalesetek számának **szórása**:

$$D(X) = \sqrt{3,61} = \mathbf{1,9}.$$

Annak valószínűsége, hogy pontosan 5 baleset lesz:

$$\mathbb{P}(X = 5) = \frac{3,61^5}{5!} e^{-5} = \mathbf{14\%}.$$